

Свистун Вікторія Миколаївна,
здобувач ступеня вищої освіти
магістра Навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна,
завідувач кафедри конституційного
права Навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ГІДНОСТІ

Право на повагу до гідності формує центральний елемент правового статусу людини та визначає межі державного та суспільного впливу на особистість. Гідність розглядається у правовій доктрині як властивість, притаманна кожному індивіду, що не залежить від соціальних чи біографічних ознак. Міжнародні та національні правові акти закріплюють гідність як невідчужуване право кожної людини. Конституція України у статті 3 зазначає, що людину, її честь та гідність є найвищою цінністю, а стаття 28 гарантує право на повагу до гідності та захист від катувань, нелюдського та принижувального поводження. Юриспруденція Європейського суду з прав людини сформувала підхід, згідно з яким гідність становить основу тлумачення статей Європейської конвенції з прав людини [2], зокрема статті 3 щодо заборони катувань.

Міжнародні документи створюють контекст формування уявлення про гідність як універсальний принцип. Преамбула Загальної декларації прав людини [3] визначає гідність підґрунтям рівності прав і свобод. Норми міжнародного гуманітарного права та Пакти ООН про права людини закладають зобов'язання держав не створювати умов для приниження особистості. Національне законодавство України узгоджується з міжнародними підходами: законодавчі акти у сфері охорони здоров'я, персональних даних, судочинства та кримінально-виконавчої діяльності містять положення, що спрямовані на недопущення поведінки чи рішень, які впливають на гідність людини.

Правовий зміст права на повагу до гідності поєднує декілька напрямів. Заборона поводження чи покарання, що спричиняє фізичні або психологічні страждання, охоплює не тільки умисні дії, а й системні умови, які можуть бути створені органами влади. Положення щодо недопущення дискримінації закріплюються Конституцією України та законами, що визначають рівність у

доступі до праці, освіти, медичних послуг. Захист приватності та персональних даних формує значний блок регулювання: Закон України «Про захист персональних даних» [4] встановлює правила обробки, можливість оскарження неправомірного доступу чи поширення інформації про особу.

Сфера приватного життя пов'язана з гідністю через ризики втручання у приватність, розголошення даних чи поширення недостовірної інформації. Судова практика України у справах про честь, гідність і ділову репутацію демонструє підхід, за яким будь-яка інформація, здатна вплинути на уявлення про особу, підлягає юридичній оцінці. Суд розглядає характер поширених відомостей, їхній вплив на становище особи та відповідність вимогам закону.

Пенітенціарна система створює специфічні умови для забезпечення права на гідність. Європейський суд з прав людини неодноразово визнавав порушення державами статті 3 Європейської конвенції у зв'язку з умовами тримання під вартою, відсутністю медичної допомоги або жорстоким поведінням з ув'язненими. Закон України «Про попереднє ув'язнення» [5] та Кримінально-виконавчий кодекс [6] визначають вимоги до умов тримання, гарантують доступ до медичного забезпечення та процедури оскарження дій адміністрації установ виконання покарань.

Медичне право формує інший вимір досліджуваного інституту. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [7] містить положення про інформовану згоду, доступ пацієнта до інформації про стан здоров'я, недопустимість медичних втручань без добровільного волевиявлення. Біоетичне законодавство встановлює межі використання репродуктивних технологій, трансплантації та генетичних досліджень. Усі ці аспекти впливають на реалізацію права на повагу до гідності, оскільки пов'язані з автономією особи.

Трудові відносини охоплюють аспекти недопущення мобінгу, психологічного тиску та дискримінації. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [8] встановлює категорії заборонених форм нерівності та визначає вимоги щодо забезпечення рівних умов праці [9]. Освітнє середовище впливає на формування уявлень дітей про гідність. Закон України «Про освіту» містить норми щодо заборони булінгу, зобов'язує заклади освіти забезпечувати середовище, вільне від психологічного насильства, приниження чи дискримінації. Виховний процес пов'язується з формуванням моделі поведінки, у якій гідність визнається підставою взаємодії.

Філософські підходи розглядають гідність як внутрішню властивість людини, пов'язану з її автономією та здатністю до самовизначення. Юридичні системи спираються на ці концепції, що формують методологічну площину для побудови механізмів захисту прав людини. Наукова доктрина визначає право на повагу до гідності як інститут, що взаємодіє з правом на життя, свободу, безпеку, приватність і справедливий суд, формуючи комплексну структуру особистих прав у правовій системі.

Отже, право на повагу до гідності є фундаментальною категорією прав людини, яка пронизує всі сфери правового регулювання та визначає межі допустимого впливу держави й суспільства на особу. Гідність виступає не лише моральною цінністю, а й універсальним юридичним принципом, закріпленим у міжнародних актах та Конституції України. Практика ЄСПЛ підкреслює її базовий характер для тлумачення прав і свобод, зокрема у контексті заборони катувань та нелюдського поводження.

Національне законодавство України відображає міжнародні стандарти, створюючи розгалужену систему гарантій гідності у сферах охорони здоров'я, судочинства, пенітенціарної діяльності, захисту персональних даних, освіти та трудових відносин. Кожен із цих напрямів формує конкретні механізми забезпечення автономії особи, недопущення дискримінації, психологічного чи фізичного насильства, неправомірного втручання у приватне життя.

Судова практика України засвідчує, що право на гідність не є абстрактним — воно підлягає реальному захисту тоді, коли поширення недостовірних відомостей, неналежні умови тримання під вартою, порушення медичних стандартів або дискримінаційні дії завдають шкоди особистості. Таким чином, гідність реалізується через комплекс норм і процедур, що захищають людину як автономну цінність.

У підсумку, право на повагу до гідності становить концептуальну основу сучасної правової системи та визначає спрямованість державної політики у сфері захисту прав людини. Його всебічне забезпечення є ключовою умовою демократичного розвитку, впровадження гуманістичних стандартів і зміцнення верховенства права в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, №30, ст.141. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 06.12.2025)
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Дата підписання: 04.11.1950 Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 06.12.2025)
3. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III). Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 06.12.2025)
4. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. Редакція від 14.06.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 06.12.2025)
5. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30.06.1993 р. № 3352-XII. Редакція від 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12> (дата звернення: 06.12.2025)

6. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. Редакція від 12.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 06.12.2025)
7. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. Редакція від 27.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 06.12.2025)
8. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. Редакція від 30.05.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (дата звернення: 06.12.2025)
9. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Редакція від 31.10.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 06.12.2025)

Суковач Алла Леонідівна,

здобувач ступеня вищої освіти
магістра за спеціальністю
«Правоохоронна діяльність»
Інституту заочного та
дистанційного навчання

Науковий керівник:

Берестовський Ігор Володимирович,
старший викладач кафедри
конституційного права Навчально-
наукового інституту права та
психології Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

БЕЗБАР'ЄРНИЙ ПРОСТІР ЯК ОСНОВА РІВНОСТІ ТА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

У сучасному світі концепція безбар'єрного простору набуває особливої актуальності, адже вона безпосередньо пов'язана з утвердженням прав людини, соціальної справедливості та рівних можливостей. Безбар'єрність передбачає створення такого середовища, у якому кожна людина – незалежно від віку, фізичних можливостей або соціального статусу – може вільно пересуватися, навчатися, працювати та брати активну участь у громадському житті.

Безбар'єрний простір не обмежується виключно архітектурною доступністю. Це комплексне явище, яке охоплює фізичну, соціальну, освітню та цифрову складові. Реалізація цієї концепції сприяє інтеграції осіб з інвалідністю у суспільство, а також підвищує загальний рівень комфорту, безпеки та якості життя для всіх громадян.